

הרב משה הלוי אברהמס חבר המכון הגבוה לתלמוד ע"ש ברן

בענין קמיצת לילה

תנן (יומא כח.) "פעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה". ובגמ' (כט.-כט:) איתא:

תני אבוה דרבי אבין לא זו בלבד אמרו אלא אף מליקת העוף וקמיצת לילה תשרף. בשלמא עולת העוף מאי דהוה הוה, אלא קומץ נהדרה, ונהדר ונקמצה ביממא. הוא תני לה והוא אמר להכלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנו. מיתיבי זה הכלל כל הקרב ביום קדוש ביום וכל הקרב בלילה (קדוש בלילה וכל הקרב בין ביום ובין בלילה)¹ קדוש בין ביום ובין בלילה קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום. ביום אין בלילה לא דילמא אינו קדוש ליקרב אבל קדוש ליפסל. מתיב רבי זירא סידר² את הלחם

¹ כ"ה במודפס בתמורה יד. ומנחות ק., אבל כמו שמחקו הב"ח ומהר"ב רנשבורג כאן כן מחקו משם השיטה מקובצת והרש"ש ועוד, וכן ליתא בר"ח. וכן ליתא בתמורה יד.; ושם בדפוסים הקיפו המילות "בין ביום בין", כאילו לכתוב "כל הקרב ביום אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה קדוש (בין ביום בין) בלילה", אבל הגירסא הנכונה הוא במקוץ. אמנם ברבינו אליקים ובמאירי איתא דבמודפס. ופירשו ד"קרב בלילה" דקאמר ר"ל שמן שבנר. ועיין דיקדוקי סופרים אות צ' שהאריך בזה מאוד.

² הנה דברי הרמב"ם בין בפירוש המשנה בין במשנה תורה צריכים עיון. כי במשניות המודפסים זה סדר המשנה: א) לחם בשבת ובזיכין אחר השבת והקטיר בזיכין אחר השבת. ב) לחם ובזיכין בשבת ובזיכין אחר השבת. ג) לחם ובזיכין אחר השבת והקטיר בשבת. ולא הזכיר ד) סידר שניהם אחר השבת והקטיר אחר השבת. וכן לא הזכיר ה) סידר שניהם בשבת והקטיר אחר השבת. א', ב' קתני דפסול ואין חייבין משום פגול נותר וטמא. ג' קתני פסול סתם וקתני תקנתא. וכ"ה במנחות ק. אבל בפירוש המשנה לרמב"ם כתב בבבא ב' "וכן אם סדר לחם ובזיכין לאחר שבת והקטיר הזוכין לאחר שבת הבאה, הרי גם בזה הלחם נפסל ואינו קדוש". והוא בבא ד'. וכן בהל' תמידין ומוספין ה: יב-יג כתב הסדר הזה. ולכן כתב התוס' יו"ט דהרמב"ם גרס במתניתין "סדר את הלחם ואת הזיכין אחר השבת והקטיר את הזיכין לאחר שבת פסול ואין חייבין עליהן משום פגול ונותר וטמא". ואח"כ הביא הרמב"ם (שם הל' יד) בבא ה', דבזה חייב משום פנו"ט. ובגירסת התוס' יו"ט תורץ הכל, ואין ראוי להוסיף ולגרוע בדברי הרמב"ם מאחר שאין ספק כי בפירוש שהמשנה בודאי בבבא ב' גרס "אחר השבת", ותו לא מידי.

ואת הבזיכין אחר השבת והקטיר את הבזיכין בשבת פסולה³ כיצד יעשה יניחנו לשבת הבאה שאפילו עמדה על השלחן ימים רבים אין בכך כלום. ואמאי תקדוש ותיפסל. אמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב, ואבוה דר' אבין נמי מתניתא קאמר, וקסבר לילה אין מחוסר זמן יום מחוסר זמן. כי מטי בי שמישי תקדוש ותפסול? אמר רבינא: שקדם וסלקו. מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר: אפילו תימא בשלא קדם וסלקו, כיון שסדרו שלא כמצותו נעשה כמו שסדרו הקוף.

במאמר זה נעיר כמה הערות העולות לאורך הסוגיא.

- א -

"תני אבוה דרבי אבין לא זו בלבד אמרו אלא אף מליקת העוף וקמיצת לילה תשרף"⁴.

³ כתב בספר הישר סי' תשע"ב בשם הרשב"ם (וכ"ה במהרש"א בשם רש"י ישן, וא"א, כיון שהביא דברי רבינו חננאל), דלא גרסינן "פסולה", דכיון דאסיקנא הכא דסידור יום ראשון לאו כלום הוא, א"כ אינו פסולה. ובר"ח לפנינו הוסיפו המדפיסים, ואין צריך. ובמשנה שבמשניות גרסינן "פסול", וכן ברמב"ם תמידים ומוספים ה"ב משמע דגריס ליה. (אמנם בתוס' יו"ט כתב דמשמע דלא גריס ליה ע"ש, וכן משמע מפירוש המשנה) וכן במנחות ק. במתניתין ובגמ' גרסינן פסולה, וכ"ה ברבינו גרשום שם ורבינו אליקים כאן, וכ"ה ברש"י ורש"י כ"י מנחות צ. ועיין ריטב"א.

⁴ והוא משום דנמלק ונקמץ בלילה. והקשו התוס', לימא דפסול משום דנעשה קודם תמיד של שחרית. או לימא דפסול דהוא אחר תמיד של בין הערבים. או קודם פתיחת דלתות ההיכל. ולמה צריך פסוק ד"העולה", אם מ"מ צריך פתיחת דלתות ההיכל. ותירצו הרבה תירווצים והאריכו בזה בהרבה מקומות (כאן ד"ה אלא, תו"י ד"ה שחטו, תוס' הרא"ש ד"ה אלא, לקמן לג. תו"י ד"ה עולה, לד. ד"ה העולה, שם תו"י ד"ה העולה (הג'), תוס' הרא"ש שם ד"ה העולה (הב'), מנחות מט. תוס' ד"ה תלמוד, פסחים נח: תוס' ד"ה העולה, שם תוס' שאנן ד"ה העולה, כתובות קו: תוס' ד"ה כדאמר, עירובין ב. ד"ה שלמים, מנחות ק. ד"ה אלא, ראש השנה ל: תוס' ד"ה נתקלקלו, ביצה ה. תוס' ד"ה נתקלקלו). אמנם כתב הריטב"א דאין כאן קושיא כולי האי, "דלא שייך למיפסל משום דבר הקרב קודם לתמיד של שחר אלא כשהגיע זמן התמיד, אבל זו שנמלקה מבעוד לילה לא שייך בה ההוא טעמא, ואין לנו לפוסלה אלא מטעם פסול מליקת לילה." ובהרחבת ביאור, אין דין זה שייך אלא ליום, דאם הוקרב קודם התמיד או אחר התמיד והוא עדיין יום, פסול, אבל בלילה אינו לא לפני התמיד ולא לאחר התמיד אלא זמן אחר הוא. ואכמ"ל.

הקשו הראשונים, ל"ל נקמצה, אפי' לא נקמצה לימא דנפסל בלינה כיון שהוקדשה בכלי. ותירצו התוס' ותו"י ותוס' הרא"ש והריטב"א, וכן תוס' מנחות (ק. ד"ה אלא), דנ"מ בקמיצה הוא שנפסל ותצא לבית השריפה מיד ולא בעלות השחר, משא"כ אם הוקדש בכלי ולא נקמץ נפסל בלינה בעלות השחר. אמנם לשונם בטעם התירוך שונים. דבתוס' דידן לא ביארו כלום, אלא כתבו דבנקמצה בלילה תצא לבית השריפה מיד. ועוד, דתוס' דידן לא הקשו כן אלא על תירוך הגמ', דאמרינן אלמא כ"ש מקדשין שלא בזמנו, אבל בתוס' חיצונות הקשו כן על תחילת הגמ'. ובזה אזלי לשיטתייהו דלקמן דמיירי שהוקדש המנחה בכלי אבל לא הוקדש הקמיצה בכלי כפי' רש"י, ועל כן קמיצה אפי' בלא שימה בכלי יש לה חלות בפני עצמה, וע"כ חשיב עבודה להפסל בלילה. ולכן א"א להקשות כזה אלא כשהונח דכ"ש מקדשין שלא בזמן. ואמנם לא משמע כן בתוס' במנחות (ק. ד"ה אלא), וז"ל:

ומשום פסול לינה נמי לא, דלא לתר שרפו אפי' קודם עמוד השחר. ומיהו אי אפשר לומר כן, דהא פריך "ניהדר קומץ לדוכתיה ולקמיצה ביממא" ומשני "כלי שרת מקדשין שלא בזמנן" ומיפסיל משום לינה. אלמא לא מיפסיל קמיצה, ואי אפשר לשרוף עד אחר עמוד השחר, שיפסל בלינה. ונקמצה לאו דוקא, אלא אפילו לא נקמצה נמי, כדתנן בפרק שני דמעילה.

ור"ל, דא"א דלמסקנת הגמ' באמת תצא לבית השריפה מיד, דהא דקאמר בגמ' "כלי שרת מקדשין שלא בזמנם" ר"ל דנפסל בלינה ולא בקמיצה, אלמא לא משום קמיצה מיפסל במסקנא אלא משום לינה. אלא ע"כ דקמיצה בברייתא דאבוה דרבי אבין לאו דווקא. וכן הבינו התוס' ביומא קודם שהקשו על זה דא"כ קמיצה ל"ל.

ובתוס' ישנים והרא"ש והריטב"א הקשו כן על תחילת הסוגיא, ל"ל נקמצה, אפי' לא נקמצה נמי כיון שהוקדש בכלי יפסל בלינת השחר. וא"כ ע"כ ס"ל דמיירי בענין שהוקדש בכלי ביום, כיון שנצרך לומר לקמן דכ"ש מקדש בלילה. ועיינן לקמן בביאור "נהדריה ונקמצה" מה שיצא מזה.

ויוצא תוס' במנחות ס"ל דאין קמיצה מעלת ולא מורדת, אלא כל שהוקדש בכלי בלילה נפסל בלינת עמוד השחר, וכפשטיה דמתניתין דמעילה ט. ואין למהר לשרפו קודם עמוד השחר, דקמיצת לילה לאו כלום הוא. ולתוס' ותוס' ישנים ותוס' הרא"ש ביומא ודאי יפסל בלינה אפי' בלא קמיצה וכפשטיה דמתניתין דמעילה, אבל מ"מ תני אבוה דרבי אבין דאם נקמצה שפיר תצא לבית השריפה אפי' בלא לינה. וא"כ קמיצת לילה הלוא דבר הוא.

ובתוס' ישנים (יומא כט. ד"ה ומנחה) גם כתב ד"לינה דהתם נ"ר"ל מתניתין דמעילה] מיירי בעמוד השחר, אבל לינה דהכא מיירי בשקיעת החמה דכיון ששקעה החמה על הקומץ נפסלה בלינה". וצ"ע בלשונם, דמשמע בגמ' דמיירי שנקמצה בלילה, ולא שנקמצה ביום ושקעה החמה על הקמיצה. וכן משמע בהמשך דברי תוס' ישנים, שכתבו דמתני' דמעילה דדף ט. מיירי בעלות השחר ומתני' דמעילה דדף י. (הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכין מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים **ובלינה**) מיירי בשקיעת החמה. וצ"ע אם באמת כ"ה כוונתם.⁵

אמנם בתוס' הרא"ש כתב ביתר ביאור, וז"ל:

וי"ל דלינה דהתם הוי בעמוד השחר אבל פסול דהכא מחמת **שנקמצה בלילה** ותשרף מיד דקומץ שנקמץ ביום ושקעה עליו החמה פסול כמו דם שנפסל בשקיעת החמה דקומץ הוא המתיר את המנחה כמו דם את הזבח הילכך נפסל מיד בקמיצת לילה.

הנה נלמד מזה דומן שאם יכנס בה יפסל בלינה, אם נעשה שם לכתחילה גם פסול. ובריתב"א כתב שהוא כ"ש, וז"ל:

אבל השתא שנקמצה נפסלת **מפני** שקיעת החמה, שאפילו נקמץ ביום אם שקעה עליה חמה נפסל מיד בלינה דשקיעת החמה, **וכל שכן** כשנקמץ בלילה ממש.

⁵ ואפשר לדחוק ולומר דמה שכתבו שקיעת החמה אין ר"ל שנקמצה ואח"כ שקעה החמה, דפשיטא, מתניתין היא, אלא ר"ל שקמצה בזמן שכבר שקעה החמה. ואיני יודע למה יכתבו כן בבילבול, אלא אי ס"ל דכל פסול עבודת לילה הוא כאילו מיד שנעבדה העבודה יצאה לעולם בפסול לינה. ודחוק.

ויש לעיין, מהו הכ"ש. ופשטות הכ"ש הוא דאם נעשה בהכשר ואח"כ נכנס לזמן הפסול, נפסל, כ"ש אם נעשה בזמן הפסול עצמו דפסול. ואינו מן ההכרח לדייק דטעם הפסול בשניהם שוה. אבל אינו מן ההכרח שלא נומר כן, ואפשר להבין דברי הריטב"א כמה שהעלנו בדברי התוס' ישנים, דטעם פוסל עבודה בלילה הוא משום דיצא לאויר העולם בלינה.

במה שהקשה גבורת ארי על תירוץ בעלי התוס' דהא אין שורפים קדשים בלילה (ואין זה קושיא על תוס' דמנחות כיון דאסקו דנקמצה לאו דווקא אלא אפי' לא נקמצה, ודחו הא דאם נקמצה תצא לבית השריפה (מיד) והאריך להוכיח כן, עיין שפת אמת (מנחות ק. ד"ה בתוס' ד"ה אלא), שהביא בשם נודע ביהודה ובשם שער המלך דהא דאין קדשים נשרפים בלילה היינו דווקא פיגול ונותר ולא שאר פסולים. ועיין בהערות בגבורת ארי שהביא דעות בזה.

- ב -

"בשלמא עולת העוף מאי דהוה הוה, אלא קומץ נהדרה, ונהדר ונקמצה ביממא".

הקשו תו"י ותוס' הרא"ש והריטב"א, אפי' אי תימא דהשתא ס"ל דאין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן (כדמוכח ממסקנא דאבוה דרבי אבין דאמר אלמא מקדשין אפי' שלא בזמנן), אם נתקדשה בכלי קודם הלילה יפסל בקמיצת לילה. ומקושיא זו מוכח דס"ל שהגמ' מיירי כאן במנחה שהוקדש בכלי ביום ושקעה עליה השמש, וכתוס' ישנים דלעיל, דמעילה ט. מיירי בלינה דעלות השחר ומעילה י. מיירי בלינה דשקיעת החמה. והנה תוס' דידן לא הקשו כן.

ונראה לבאר דה"ט, משום דאיהו (וגם תוס' דמנחות) ס"ל דתירוץ הגמ' "כלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנו" קאי על הכלי שבו הוקדש כל המנחה, וא"כ ע"כ מיירי בהוקדש בכלי בלילה. ואי ס"ל בה"א דאין כ"ש מקדש שלא בזמנו, הרי קמץ מנחת חול מכלי חול, וא"כ אין להקשות "יפסל בקמיצת לילה".⁶ וכיון שתירצנו דכ"ש מועיל שלא בזמנו, יפסל בלינת עלות השחר, וע"כ נדחקו תוס' דידן ותוס' דמנחות לבאר למה לי

⁶ זה דלא כתפארת ישראל בועז דלקמן.

קמיצה, ותירץ תוס' דידן דקמיצת לילה גרמו להשרף מיד. אבל תוס' ישנים ותוס' הרא"ש והריטב"א לא העירו כלום על הא דאוקמיה רש"י דמיירי שהקדיש הקומץ בכלי בלילה, אלא שהקשו דא"צ לזה כיון שהקמיצה עצמה תפסול בלי קידוש כלי. וכן בתוס' הרי"ד הניח בהדיא בקושיית התוס' כאן דיפסל בקמיצת לילה דמיירי כששם הקומץ בכלי.

והיוצא, דקושיית התוס' ישנים, תוס' הרא"ש, והריטב"א דלמה לי קמיצה יפסל בלינה, אינו אותו קושיא דתוס' דידן ודתוס' דמנחות. דהתוס' חיצונות הקשו כן על מה דסלקא דעתין מעיקרא, דאפי' בלא קמיצה יפסל בלינת עלות השחר, דמיירי במנחה שהוקדש ביום. ותוס' דידן ודמנחות ס"ל שהושם בכלי בלילה, וא"כ סלקא דעתין דלא נתקדש כלל. וא"כ אין להם מקום להקשות דיפסל בלינה, כיון דלא הוקדשה. וכשאמר הגמ' שיחזור וישימו בכלי ויקמצנו בבוקר, אין להם להקשות שיפסל בקמיצת לילה, שהרי עדיין הוא חול לגמרי. אלא שיש להקשות על מסקנת הגמ' דקדשה אפי' שלא בזמנה, למה צריך קמיצה, ולזה תירץ דמועיל לשורפה מיד, או דהוא ל"ד. וכוונת תוס' חיצונות הכא הוא כזה: פריך, ל"ל קמיצה, יפסל בלינה? ופריך, אה"נ, אלא דשרף מיד משום קמיצה. ופריך הגמ', ליהדריה. ופריך על זה התוס', היאך יחזירנו, יפסל בקמיצת לילה. ותירצו דקמיצת לילה ה"א דחשיב קמיצה מכלי חול. וע"כ צ"ל דכ"ש מקדשין שלא בזמנן, ואין ר"ל דהכ"ש מקדשו להיות קודש, דהא כבר קדוש הוא מביום; אלא ר"ל מעמידו בקדושתו להיות ראוי לקמיצה, ומשקמצו נפסל בקמיצת לילה. וא"כ התוס' חיצונות לא ס"ל כרש"י ורמב"ם שנביא להלן בס"ד דמיירי ששם הקומץ בכלי, אלא קמיצה יש לה חלות אפי' בלא זה, והא דקאמר הגמ' "כ"ש מקדש שלא בזמנו" ר"ל כ"ש ראוי לעבודה שלא בזמנו, וכה"ג הוא קמיצה מתוך כ"ש. ועיין לקמן.

ובזה נראה הדוחק הגדול במה שתירצו תוס' ישנים ורא"ש וריטב"א. שהם תירצו שני תירוצים: חדא, דמ"מ בנתקדשה כל המנחה בלילה פריך שפיר. והנה אע"פ דהיא אוקימתא, מ"מ אמת הוא, וגם בזה מתורץ הא דהקשו לעיל דיפסל בלינה אפי' בלא קמיצה, דמיירי דהוקדש בלילה וה"א דאין כ"ש מקדש אלא בזמנו. ומבואר מזה למה ה"א שיחזיר לכלי ויקמוץ ביום, כיון דבאמת לא עביד מידי, וככל מה שביארתי לעיל לדברי תוס' דידן ודמנחות. אמנם דא עקא, תירוצם השני אינו מובן כלל, שתירצו

דאפי' קדש ביום ה"א כיון שקמץ בלילה ואינו זמן עבודה, וה"א דכ"ש אינם מקדשים אלא בזמנם, חשיב כאילו קמץ מכלי חול. ואין לה הבנה כלל, דמתנייתין דמעילה צווחת "המנחות מועלים בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה", וא"כ מאי האי דקאמר "יחזור ויקמוץ ביום". וכן הקשה בשפת אמת והניח בצ"ע. ולא ראיתי תירוץ לזה. ועיין לקמן במה שכתבתי לתרץ דברי רש"י.

- ג -

"הוא תני לה והוא אמר להכלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנו".

רש"י, רבינו אליקים, המאירי, רבינו גרשום (מנחות ק). והרמב"ם (פסולי המוקדשים ג: כא) כולם כתבו דמיירי שקדש הקומץ בכלי. והתוס' לפנינו פליגי וכתבו דכוונת הגמ' היא דכ"ש שבו המנחה כולה מקדש שלא בזמנו, וא"כ פסול בלינה אפי' בלא קמיצה, אלא שקמיצה מקדים זמן שריפה לתוס' דידן, או דקמיצה ל"ד לתוס' דמנחות. והתוס' חיצונות לא הכריעו בזה, אלא שכתבתי לעיל דאין צריך לפירוש רש"י לדידהו, כיון ד"קידוש כלי" לדידהו אינו כלי המקדשו מחדש אלא כלי המעמידו בקדושתו.

הנה מה שפירשו רש"י וסייעתו דמיירי בקומץ שנתקדש בכלי, לכאורה טעמייהו, דאם המנחה כולה הוקדש בכלי, ליפסל בלינה בלא קמיצה. ואם זה הוא הטעם, צ"ע, דממ"נ, אם כ"ש אינו מקדש אלא בזמנו, אפי' שם הקומץ בכלי לא עשה כלום. ואם מקדש שלא בזמנו, אפי' כששם המנחה כולה בכלי בלילה הוקדש ליפסל בלינה. וכדי לתרץ שיטת הראשונים לבד מתוס' דידן יש לחדש בשני ענינים: או דמשום מה לא יפסל לינה כה"ג, או דמשום מה הכלי יקדש את הקומץ ליפסל, אבל לא יקדש את המנחה ליפסל. והצד השני לכאורה א"א, דאם לא קידש הכלי את המנחה, הרי עדיין אינו אלא קדושת דמים, וכי קמיץ ליה אינו אלא כקומץ קדושת דמים, דאין זה עבודה. וכן במעילה פרק ב' תנן משנה ח' דקדשה חייב במעילה, קדשה בכלי הוכשר להפסל בלינה. ותנן תו התם, הקומץ וכו' חייב במעילה משהוקדש, והוכשר ליפסל בלינה משקדשו בכלי. והקשו הראשונים בשבועות יא., היאך מחלק בקומץ עצמו בין הוקדש בכלי ללא

הוקדש בכלי, הא אין קמיצה אלא מכלי שרת. ותירצו כולם דקומץ קאי אסיפא דמתניתין, דחייב עליו משום נותר וטמא אבל לא משום פיגול דאין פיגול למתירין, אבל לינה קאי אשארא, ר"ל מחנת כהנים וחביתין וכו', דבאמת פסולים בלינה משהוקדש בכלי, ואין להם מתיר. וכ"כ רש"י עצמו שם, דמנחה קודם שהוקדש בכלי אין לה אלא קדושת דמים. וא"כ איה מקום לומר שתהיה קדושה למנחה שראוי לקמוץ ממנה, אבל לא לענין לינה? דאם לא הוקדש בכלי אינו ראוי לקמיצה, ואי הוקדש בכלי כבר ראוי ללינה.

אמנם ראיתי בפירוש קדמון כ"י במעילה י. וז"ל: "ואי אמרת מאי קדשו קומץ איכא, הא בשעת קמיצה איתיה למנחה בכלי שרת, תריץ דלאחר הקמיצה היו נותנין הקומץ בכלי שרת אחר והיינו קדש הקומץ בכלי", עכ"ל. ואין תירוצו מובן, דאה"נ דכן סדר עבודת המנחה, כדאמרינן בסוטה יד: "ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת. למה לי? הא קדשה חדא זימנא! מידי דהוה אדם, דם אע"ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא", אלא דאינו מתרץ כלום למה שהקשה, מאי "קדשו" קומץ איכא כיון שכבר הוא בכלי.

התו"י וריטב"א כט: פירשו דמתניתין דמעילה "המנחות מועלים בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל ... בלינה" דר"ל הקדישו ויש לו קדושת דמים ראוי למעילה, הקדיש הקומץ בכלי הוכשרו השריים לפסול לינת עמוד השחר. ובמשנה הבאה, הקדיש הקומץ בכלי הוכשר הקומץ להפסל בלינת שקיעת החמה.

ועיין מנחות ט. בסוגיא דמנחה שחסרה קודם קמיצה, דרבי יוחנן ס"ל שימלאנו מתוך ביתו, דעדיין לא נקבעה בקמיצה. וכתב רש"י "דכל כמה דלא קמיץ לא מיקריא מנחה ולא קרינא ביה מן המנחה פרט לשחסרה, כדמפרש לקמן. כל לשון קביעות דאמור במנחות, כלומר זקוק זה לזה ואין אתה יכול לשנות קצת ממנו להביא אחר תחתיו, לפי שהוקבעו יחד". והיוצא מדבריו דאם לא נקמצה, אפשר לשנות קצת ממנו ולהביא אחר תחתיו, לפי שלא הוקבעה יחד. ומש"כ "קצת ממנה", אע"ג דלכאורה סברתו מועיל אפי' לכולו, נ"ל דהיינו משום דבהא מיירי בגמ'. ואין לומר דלר' יוחנן אין קדושה למנחה אלא בקמיצה, חדא, דמתניתין דמעילה

לא כן הוא (אם לא נפרש כמה שכתבתי שאפשר לפרש), ועוד, דאיהו הוא דאמר לעיל בסמוך דבללה בחוץ פסולה משום קדושתה (י"ג עשייתה) בכלי.

אלא ע"כ תרי מיילי נינהו, ונתקדש בכלי אבל אינו נקרא מנחה עד שנקמצה. כ"כ חק נתן שם. א"כ הוא סמך גדול למה שפירשתי, דקדשו בכלי יש לו קדושת קרבן אבל אינו מנחה עדיין, וא"כ יש לומר דלא יפסל בלינה בקדושת כלי לבד. וזה תורץ גם התו"י דלעיל, דקדש בכלי ביום וקמצה בלילה ה"א שיחזיר הקומץ ויקמוץ ביום הבא, ותמהנו הא דתנן דקדש בכלי הוכשר ליפסל בלינה, וא"כ מאי מהני החזרה. ולפי דברינו אפשר לתרץ דבקיודש כלי לבד אין אלא קדושת קרבן ולא קדושת מנחה, וכמה שכתבנו לתרץ רש"י.

וע"ע זבחים פג. מתיניתין המזבח מקדש וכו', ואמרינן בגמ' דאתי למיעוטי קומץ שלא נתקדש בכלי שאם עלה, ירד. וכתב רש"י על המשנה ד"ה את הראוי, וז"ל: "דאע"ג דקידשה המנחה כולה בכלי אין זה חלק גבוה ברור שאין המנחה קריבה כולה ובקמיצה בלא מתן כלי אין זה מבורר למזבח". הרי כתב בהדיא דאין לקמיצה חלות לבררו למזבח כלל אלא אם נתקדש בכלי. אמנם שם פג: שיטמ"ק אות א' כתב בשם מהר"פ "ואע"ג דהמנחה נתקדשה בביסא דאל"כ חולין גמורין הן ופשיטא שתרו, מ"מ אחר שהוברר חלק האישים לא נתקדשה דאותה קדושה שהיה בביסא חלק דכהנים היה מעורב בה ומשום הכי ממעט ליה תנא דמתני' כיון דלא נתקדשה אחר שהוברר חלק האישים אע"ג דנתקדשה קודם לכן". הרי כתב בהדיא דבקמיצה באמת הובררה חלק האישים, אלא שחסר קדושה, שהקדושה שהיתה לה בביסא היתה קדושה בתערובת. וא"כ פליגי בהא דאמרינן, דרש"י ס"ל דאין חלות לקמיצה בלא שימה בכלי, והתוס' (מהר"פ) ס"ל דיש לה חלות, דבאמת הובררה למזבח, אלא דאין ראוי למזבח.

ונפקא מינה ביניהם הוא סוגיא דידן, דאין מה שבכלי נעשה שיריים לרש"י אלא בשימת כלי, ולתוס' נעשו שיריים בקמיצה לחוד. ועיין רמב"ם פסולי המוקדשים ג'ה, וז"ל: "כן קומץ המנחה שלא נתקדש בכלי שרת. וכל איסורי המזבח שעלו ירדו לפי שאינן ראויין מתחילתן". ומבואר דס"ל דקומץ שלא שמו בכלי חשיב "אינו ראוי מתחילתן". וזה א"ש למה שכתב

לקמן בזה הפרק ה' כא', והזכרנו לעיל, "כלי שרת מקדשין שלא בזמן להפסל אבל לא להקרב. כיצד דבר שמצותו ביום שנתקדש בכלי שרת בלילה נפסל וישרף. אבל אינו קרב. כגון שקמץ מנחה בלילה ונתן קומצה לכלי שרת הרי זו נשרפת". דהרמב"ם ס"ל כרש"י, דאין לקומץ בלא שימה בכלי חלות.

והנה עיין בכוזו (מעילה ב:ט אות א), שכתב לתרץ הא דתנן "המנחות ... קדשו בכלי הוכשרו להפסל ... בלינה" ואח"כ תנן הכי גם בקומץ, דבאמת אין צריך קמיצה מכלי שרת. והמשנה הראשונה ר"ל שקדשו בכלי, והוכשר להפסל בלינה. והמשנה השניה מיירי שלא קידש המנחה בכלי כלל, ולכן לא תפסל בלינה, אבל אם קמצה ושם הקומץ בכלי הוכשר להפסל בלינה בזה. והביא ראיות לזה. ואח"כ כתב בנו "וכדבריו משמע נמי מרש"י יומא כט: ". וודאי כוונתו הוא דלזה תורץ רש"י, דאפי' תימה כ"ש מקדשין שלא בזמן, הכא מיירי שלא שם המנחה בכ"ש, אלא קמצה ונתן הקומץ בכלי. וגם תורץ למה לא סגי בקמיצה לחוד וכמה שהקשו תו"י, דאין לינה למנחה שלא הוקדשה בכלי אלא אם נתן הקומץ בכלי. ושתי הראיות שהביא הם מבליילה, חדא מסוגיא דלעיל מנחות ט. דפליגי בה ר"י ור"ל במנחה שבללה בחוץ, וכתב ע"כ מיירי בכלי חול דאי כ"ש בחוץ מאי בעי ליה. וכן בסוכה ג. כתבו התוס' דגנאי הוא להוציא כ"ש לחוץ. ולכאורה אין מזה ראייה של כלום, דהתם במנחות איתא בהדיא "הואיל ועשייתה בכלי פנים בעי", ויש גורסים "הואיל וקדושתה בכלי" וכו'. והוא להיפך ממש מדברי הבע"ז. ועוד, דאין שום הכרח מגמ' דמיירי בכלי חול, אע"פ דגנאי הוא להוציאו לחוץ. שוב הביא ראייה ממנחות נו: דאיתא בהדיא דלא כתב רחמנא עביד ביסא. אלמא דאין צריך כ"ש. וגם זה תמוה עד לאין תכלית, שהרי מיד אח"כ בגמ' אמר "אלא עשרון כיון דאמר רחמנא עביד עשרון וכייל ביה שביק עשרון דקודש וכייל בעשרון דחול", אלמא בהדיא דלישה הוא דאין צריך כ"ש, אבל לקדש המנחה ודאי צריך כ"ש. ועיין רמב"ם מעשה קרבנות יג:ה, וז"ל:

מנחת הסולת כיצד היתה נעשית. מביא עשרון סולת או כמה עשרונות או כפי נדרו ושמן הראוי לה ומודד בעשרון של מקדש. ונותן שמן בכלי. ואח"כ נותן עליו את הסולת. ואח"כ נותן שמן אחר על הסולת ובולל הסולת בו. ואח"כ נותנה בכלי שרת

וצק לתוכה שמן. ושמן שנתן תחלה עם השמן הבלול עם שמן שיצק הכל לוג לעשרון ונותן עליה לבונתה.

ודבריו מבוארים דסדר המנחה הוא שיקדש המנחה בכלי, הוא נקרא "עשרון של מקדש", ואח"כ נותן שמן בכלי אחר, וזה אפשר להיות כלי חול, ומריק הסולת אל אותו הכלי, ואח"כ נותן עליו עוד שמן, ובכלי הזה בולל. ואח"כ נותן הכל בכ"ש.⁷ מ"מ הרווחנו דאין שום ראייה לדברי הבעז דאין צריך כ"ש לקידוש המנחה. וגם מן הסברא יש לתמוה עליו, היאך יעלה על הדעת דאין צריך כ"ש לקדש המנחה ולא אישתמיט שום תנא או אמורא למימר הכי. אלא איני רואה בדבריו סמך לרש"י. ובמנחות תנן (כו.) "שלא בכ"ש פסול ור"ש מכשיר". וכתב רש"י "שלא בכלי שרת. שלא קדש קומץ בכלי שרת דבתחילת מנחה ודאי לא פליגי דבעיא כלי כדאמרינן בפרק שתי הלחם (צו.)." ודרשינן ליה התם מקרא דיחזקאל. אבל תוס' שם כתבו דאין הדרשא שם אלא לענין אפיית המנחה ולא לענין שימיה בכלי ולא לענין קידוש קומץ בכלי. ומקור לאלו, מנחות פב: זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים עולה מה עולה טעונה כלי אף כל טעון כלי,⁸ והוא דומה לסוטה יד:, "מידי דהוה אדם דם אע"ג דקדישתיה סכינ בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת הכא נמי לא שנא". וכן ברמב"ם פסולי המוקדשים יא:ה כתב בהדיא: "היתה המנחה שלא בכלי שרת. או שהיתה קומצה שלא בכלי שרת. או שהעלהו למזבח שלא בכלי שרת. או שבללה בשמנה חוץ לעזרה פסולה עד שתהיה בלילתה בפנים". ומהי כוונתו באומרו "היתה שלא בכ"ש"? אין ספק דר"ל

⁷ אמנם הקשו כל האחרונים, דמשמע ממנחות ט. ד"הואיל ועשייתה בכלי" משמע דצריך כ"ש לבלילה. וכבר האריכו לתרץ, או לדחוק דל"ד קאמר דכלי הבלילה אינו כ"ש. והיפה שראיתי הוא תירוץ הגר"מ סולובייציק, דצריך המנחה להיות קדוש בקדושת כ"ש, אבל לא להיות בתוך כלי שרת. ולפי זה הרמב"ם פליג על היסוד שיסדנו, דלא הוקבע המנחה בקדושת מנחה אלא בקמיצה, אבל קודם לכן אינו אלא ראוי לקמיצה. ורמב"ם פליג, כיון דס"ל דכשנתרוקן מכ"ש הראשון לכלי הבלילה עדיין יש לו דין מנחה. וא"כ יוקשה למה כתב הרמב"ם פסולי המוקדשים ג:כא דמיירי בקומץ ששמו בכלי ולא במנחה ששמו בכלי. ואפשר לתרץ דאם ריקנו ללא צורך, או שריקנו שלא לצורך הקרבן, ה"נ דאין לה אלא קדושת קרבן ולא קדושת מנחה. אבל אם ריקנו לצורך הקרבן, כדי לבללו לא איבד דינו.

⁸ יש להעיר דאי משום הא לא איריא, דא"א ללמוד ממנה אלא דצריך כלי ולא דצריך כלי שרת, וכדברי רבינו אפרים זבחיים מז. כן העיר לי הרב יצחק צולטן.

שקמצה שלא מכ"ש ושם הקומץ בכ"ש, או איפכא, שקמץ מכ"ש ושם הקומץ בכלי חול.

מכל הא דלעיל אלמא בהדיא דא"א בלעדי קידוש המנחה בכלי. אלא שעדיין יש לפרש דברי רש"י דקמיצה ושימה בכלי הוא הקובע את השריים לפסול את השריים, אבל אם לא נקמצה לא יפסל לעולם.

ובדרך אחרת תירץ גבורת ארי ורש"ש, דאין לינה דעמוד השחר פוסל אלא אם לן כל הלילה, אבל הוקדש בלילה ולן עד עמוד השחר לא נפסל. והא דאמרינן תמורה יד: דנסכים הבאים בפני עצמם "עלות השחר פוסלת בהן כאברין", דרבנן הוא. (ועוד דרגמ"ה גריס עולת השחר פוסלת בהן באברין. גרסתו צ"ע, אבל לפי גירסא זה אין קושיא על גבורת ארי.)

עוד ראיתי לחלק דאפשר דלרש"י קמיצת לילה גרע טפי מקמיצת יום, דקמיצת יום אפי' בלא שימה בכלי שפיר נקרא קמיצה כדמשמע מסוגיא דמנחות ו: אליבא דרבנן דקמיצת פסולים הוי קמיצה אפי' בלא שימה בכלי. אבל לענין לילה דילמא גרע טפי דלא חשיב קמיצה אלא קמיצה גמורה. וא"כ בהא פליגי: דתוס' דמנחות ס"ל דקמיצת לילה לאו מידי הוא כלל. ותו"י ודעימיה ס"ל דקמיצת לילה חשיב קמיצה לאקדומיה זמן שריפתו. ורש"י הוי באמצע, דקמיצה לחוד לאו כלום הוא בלילה, אבל קמיצה גמורה בכ"ש הוי קמיצה בלילה. ועדיין נשאר לבאר לזה למה יהיה הגדרת קמיצה תלוי בזמן. וכ"ש למאי דאמרינן לקמן דתנא דאבוה דרבי אבין ס"ל דלילה לאו מחוסר זמן, א"כ באמת זמנו הוא כמו שיתבאר יותר לקמן. אפשר לפי זה ד"קדוש ליפסל" דאמרינן לקמן דאין צריך לזה במסקנא דסוגיא ורש"י ס"ל דאע"פ דאין צריך לזה מ"מ אמת הוא, וא"כ אין זמנו של לילה אלא זמן לפסול. ואפשר דאין לעבודה חלות בלילה אלא עבודה גמורה. ועל כן אה"נ דקמיצה ביום שפיר הויא קמיצה אפי' לא שמו בכ"ש, בלילה לא הויא עבודה אלא בעבודה גמורה.

- ד -

"מיתבי זה הכלל כל הקרב ביום קדוש ביום וכל הקרב בלילה (קדוש בלילה וכל הקרב בין ביום ובין בלילה)⁹ קדוש בין ביום

⁹ עיין מה שכתבנו לעיל (הע' 1).

ובין בלילה קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום. ביום אין בלילה לא דילמא אינו קדוש ליקרב אבל קדוש ליפסל".

טעם זה דכלי שרת מקדשין שלא בזמן לפסול לא קאי במסקנא כדי לתרץ ברייתא דאבוה דרבי אבין, אבל אם הוא אמת או לא יש לדון, ולכאורה אין מסופך הסוגיא ראייה, כיון דאסקינן דלילה אינו מחוסר זמן, א"כ באמת זמנו הוא.

- ה -

"מתיב רבי זירא סידר¹⁰ את הלחם ואת הבזיכין אחר השבת והקטיר את הבזיכין בשבת פסולה¹¹ כיצד יעשה יניחנו לשבת הבאה שאפילו עמדה על השלחן ימים רבים אין בכך כלום. ואמאי תקדוש ותיפסל".

הנה לפירוש רש"י דקידוש בכלי דמהני שלא בזמנו היינו שקידש הקומץ בכלי, אבל במה שהונח המנחה בכלי אינו קדוש ליפסל בלינה,

¹⁰ הנה דברי הרמב"ם בין בפירוש המשנה בין במשנה תורה צריכים עיון. כי במשניות המודפסים זה סדר המשנה: א) לחם בשבת ובזיכין אחר השבת והקטיר הבזיכין אחר השבת. ב) לחם ובזיכין בשבת ובזיכין אחר השבת. ג) לחם ובזיכין אחר השבת והקטיר בשבת. ולא הזכיר ד) סידר שניהם אחר השבת והקטיר אחר השבת. וכן לא הזכיר ה) סידר שניהם בשבת והקטיר אחר השבת. א', ב' קתני דפסול ואין חייבין משום פגול נותר וטמא. ג' קתני פסול סתם וקתני תקנתא. וכ"ה במנחות ק. אבל בפירוש המשנה לרמב"ם כתב בכבא ב' "וכן אם סדר לחם ובזיכין לאחור שבת והקטיר הבזיכין לאחור שבת הבאה, הרי גם בזה הלחם נפסל ואינו קדוש". והוא בבא ד'. וכן בהל' תמידין ומוספין ה:יב-יג כתב הסדר הזה. ולכן כתב התוס' יו"ט דהרמב"ם גרס במתניתין "סדר את הלחם ואת הבזיכין אחר השבת והקטיר את הבזיכין לאחור שבת פסול ואין חייבין עליהן משום פגול ונותר וטמא". ואח"כ הביא הרמב"ם (שם הל' יד) בבא ה', דבזה חייב משום פנו"ט. ובגירסת התוס' יו"ט תורץ הכל, ואין ראוי להוסיף ולגרוע בדברי הרמב"ם מאחר שאין ספק כי בפירוש שהמשנה בודאי בכבא ב' גרס "אחר השבת", ותו לא מירי.

¹¹ כתב בספר הישר סי' תשע"ב בשם הרשב"ם (וכ"ה במהרש"א בשם רש"י ישן, וא"א, כיון שהביא דברי רבינו חננאל), דלא גרסינן "פסולה", דכיון דאסיקנא הכא דסידור יום ראשון לאו כלום הוא, א"כ אינו פסולה. ובר"ח לפנינו הוסיפו המדפיסים, ואין צריך. ובמשנה שבמשניות גרסינן "פסול", וכן ברמב"ם תמידים ומוספים ה:יב משמע דגרסי ליה. (אמנם בתוס' יו"ט כתב דמשמע דלא גריס ליה ע"ש, וכן משמע מפירוש המשנה) וכן במנחות ק. במתניתין ובגמ' גרסינן פסולה, וכ"ה ברבינו גרשום שם ורבינו אליקים כאן, וכ"ה ברש"י ורש"י כ"י מנחות צ. ועיי' ריטב"א.

וכמה שהקשו התוס' לעיל, א"כ כשהניח הלחם על השולחן שלא בזמנו לימא דהוי כמו שם המנחה בכלי שלא בזמנו, דלא נתקדש ליפסל בלינה. אמנם לפירוש התוס' ש"ד. והנה אין שימה בכלי עבודה, (וכ"כ התו"י לקמן דמילוי מים בחג אינו עבודה ומותר בזר, וכן במנחה), אבל סידור הלחם אפשר דהוי עבודה, ואינו דומה אינו לשימה לחדר. וע"כ קדיש ליה השולחן ויפסל בלינה. וכן נראה מסוכה דף נו. רש"י ד"ה אלא, אני, שכתב דאין משמר העובר לוקח כל לחם הפנים בתורת "ממכר", דאין בו עבודה בשבת זה אלא בשבת הבאה. ואי אין סדור השולחן עבודה נמצא דאין עבודה בלחם אלא הקטר בזיכין, וזה שפיר בשבת הזה. אלא ודאי סידור הלחם עצמו עבודה אע"פ שהוא מלאכה גרועה. ולעיל כה: פטרינן זר שסדר את השולחן ממיטה משום דאינו עבודה תמה, ולא משום דאינו עבודה דהוא מלאכה גרועה.

ויש דרך אחר לפרש דו"ל רש"י: "ויקדש השולחן את הלחם מאחד בשבת ליפסול בסידור שלא בזמנו". ויש לעיין, דאין זה דומה ל"קדוש ליפסול" דלעיל, דהתם ר"ל קדוש הוא לענין שאם נקמצה, נפסלה. אבל כאן ר"ל דאם נתקדש הלחם, יפסל מיד. ויש לפרש דברי רש"י בענין אחר, דהסידור שלא בזמנו הוא המקדשו באחד בשבת, ועתה הוא ראוי רק להיות פסול, אבל מ"מ לא יפסל ממש אלא בהקטר בזיכין.¹²

- 1 -

"אמר רבא מאן דקא מוטיב שפיר קא מוטיב, ואבוה דר' אבין נמי מתניתא קאמר, וקסבר לילה אין מחוסר זמן יום מחוסר זמן".

בזה דאין לילה מחוסר זמן, צ"ע פירושו הכא, דכאן משמע דר"ל דהלילה שהיא אחרי יום שעבר לא נקרא מחוסר זמן (דבקדשים הלילה הולך אחר היום), אבל חסרון יום שלם חשיב חסרון, ואין זה זמנו. ונראה דלילה לא הוי חסרון לזה, דכיון שעבר הזמן אין זה חסרון אלא תוספת זמן. וכ"כ בהדיא ברש"י "הואיל והיתה ראויה ליקדש בכלי שרת שחרית". והרש"ש הגיה "תהיה", ואין זה נראה, שהרי כ"כ רש"י בהדיא במנחות ק.

¹² לפירוש זה צ"ל דגרסינן "פסולה" במתניתין ודלא כהגהת הרשב"ם, ובאמת ש"ד, כיון דרש"י במנחות גריס הכי.

שכתב "דהלילה הולך אחר היום" וכו'. וכן ברבינו אליקים כתב "שהלילה הולך אחר היום ודמו כיומא אריכא וחד זמן נינהו". אבל בשאר המקומות התלמוד שהוזכר מוסג זה לא משמע הכי, אלא דלילה לא הוי מחוסר זמן משום דהיום הולך אחר הלילה, ומכי מטי לילה הרי בא אותו היום, אלא שיש פסול מבחוץ, שלא זרחה השמש. וכן משמע בריטב"א כאן וברבינו גרשום במנחות.

ולכאורה דעה זו תמוה, היאך אפשר שיש זמן שא"א להקריב קרבנות כלל ולא נקרא חסרון זמן. וגם דברי הרמב"ם סותרים זא"ז אם לילה חשיב חסרון זמן או לא, שכתב בהדיא מחוסרי כפרה ג: ד דלילה מחוסר זמן הוא, ובפסולי המוקדשים ג: כא כתב דכלי שרת מקדש בלילה, ולפי גמ' דידן אין זה אלא למ"ד לילה אינו מחוסר זמן. ואכמ"ל.

ולפי מסקנא זו אין צריך לומר דכ"ש מקדשים שלא בזמנם, דלילה זמנו הוא.

- ז -

"כי מטי בי שמשי תקדוש ותפסול?"

ר"ל כשבא ליל שבת יתקדש הלחם ויפסל בלינה. ואפי' לפירושים דלילה אינו מחוסר זמן משום דהוא כלול ביום שעבר, וא"כ אין הבנה לקושיא זו דכי מטי בי שמשי, י"ל דבלחם הפנים מעורבים הלכות שבת בהלכות קדשים, והיום הולך אחר הלילה לענין לחם הפנים.

- ח -

"אמר רבינא: שקדם וסלקו".

ותירוץ זה לא יועיל לענין מנחה, דקדם וסלקו מועיל ללחם הפנים משום דסדרו בעת שהוא מופקע מדין קדושת כלי, אבל מנחה שקדשו בכ"ש בלילה, כיון דאכתי ס"ל דלילה אינו מחוסר זמן א"כ כבר הוקדש ולא יועיל כלום אם סלק המנחה מן הכלי.

- ט -

"מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר: אפילו תימא בשלא קדם וסלקו, כיון שסדרו שלא כמצותו נעשה כמו שסדרו הקוף".

ובתירוץ זה יש לעיין. חדא, א"כ נימא הכי גם במנחה שהושם בכלי בלילה. ועוד, והיאך יוצאים ידי מצות סידור לחם הפנים?

לענין קושיא הראשונה, התוס' תירצו דהכל תלוי בכוונה, דאם כיון לקדשו מועיל, ואם לא כיוון, אין קידוש כ"ש שלא מדעת ושלא בזמן. וכעין זה ימצא בסוכה נ. תוס' ד"ה חזקיה לענין קושיא אחרת, דקידוש שלא מדעת ושלא בזמן גרע מחד מינייהו לחודיה. וכן משמע מדברי רבינו גרשום מנחות ק: בענין סידור הקוף בסוף דבריו שאביא לקמן, שכתב "אבל גבי מנחה שקמצה בלילה דקסבר דיום הוא לא אמרינן נעשה כמי שקמצה הקוף אלא מקדשה ליפסל". משמע דהכל תלוי בזה שחשב שהוא יום, אבל חשב שהוא לילה ושם המנחה בכלי בידיעה זו, באמת לא ישרף.

התוס' ישנים תירצו לענין קושיא מקידוש ניסוך המים בכלי דלא אמרינן דכיון שמלאו שלא בזמנו נעשה כמי שמלאו הקוף, דאם מלא המים לצורך אותו היום היו כשר, ולכך קדוש אע"פ שקדשן לשם ניסוך דלמחר. וא"כ י"ל ה"נ לענין מנחה, דהואיל ואי קדיש לה לשם מנחת נסכים דכשר בלילה (כמש"כ התו"י לעיל), מהני, גם כשקדשו בלילה לשם יום מועיל, כנ"ל. עוד תירץ, דבסידור הלחם צריך כהן בבגדי כהונה, משא"כ במילוי המים ובהנחת המנחה בכלי, וכ"כ התוס' בסוכה ד"ה ואי. [ע"ש בתוס' הרא"ש דאוקמיה סידור הלחם שלא בזמנו כמי שסידרו הקוף דווקא בסדרו שלא בבגדי כהונה. ואין לאוקימתא דא סמך.] וברש"י הכא ד"ה נעשה ובמנחות תירץ (בסוף הסוגיא ק:): דלק"מ, דלילה לאו מחוסר זמן, ובאמת סידר את מנחה בזמנו, וכ"כ רבינו אליקים בסוף דבריו שאביא לקמן, "אבל גבי קומץ נתנו בכלי דלילה אין מחוסר זמן ולהכי קדוש ליפסל".

ולענין קושיא השניה, רש"י תירץ דגם לרב אשי צ"ל שקדם וסלקו, אלא שסלקו וחזר והניחו לשם סידור הלחם, ובזה קדוש ויוצא ידי מצות סידור הלחם. אבל לא משמע הכי ברבינו חננאל וגם לא ברמב"ם תמידים ומוספים ה: יב-יג וגם לא בשום מפרש אחר, שלא הזכירו תנאי זה, וגם אינו משמע כלל בגמרא דגם רב אשי צריך קדם וסלקו.

אמנם ברבינו גרשום במנחות ק: וברבינו אליקים כאן פירש אחר, וכן הביא הריטב"א בשם רש"י וכ"ה במאירי. וז"ל רבינו גרשום: "אפי' תימא

בשלא קדם. הואיל ותחלת סידורו מעיקרא שלא כמצותו היה וכד מונח ועומד נעשה כמי שסידרו הקוף ולא הוי כלום אותו סדור וחשיב כמה דלא הוי מסודר מעיקרא אלא השתא בשבת בזמנו היילכך לא מקדיש ליה בי שמשי למיפסליה וכו'. "וז"ל רבינו אליקים: "נעשה כמי שסידרו הקוף דדמי כמי שאינו סדור והילכך לא קדשי כלום עד שבת. למה שהן סדורין ועומדין בליל שבת לא חשיב סידור הואיל וסידורן שלא בזמנן קודם לכן דהיום מחוסר זמן וכו'. "וז"ל הריטב"א, "פי דכי אמרינן לילה אינו מחוסר זמן הני מילי כשנתנו שם בלילה או עשה מעשה פסול בלילה, אבל הכא שלא סידרו אלא קודם לכן, וממילא הוא דהוי התם בלילה בלא שום מעשה, הרי הוא כאילו לא היה שם כלל, וכל מה שעשה זה אינו אלא כמי שסידרו הקוף, דיום מחוסר זמן הוא, כן פרש"י ז"ל, ועיקר". והוא להיפך ממש ממש"כ רש"י כאן, אלא הוא כדברי רבינו אליקים. ובדבריהם מבוארים ד"כמי שסדרו הקוף" ר"ל "כמי שאינו מסודר". והנה לא כתבו בהדיא היאך נעשה מצוות סידור, אלא שהמצאו שם שלא בזמנו הויא כמי שלא נסדר מעולם. ובמאירי נראה מפורש יותר, שפירש הסוגיא כדבריהם, והוסיף דעצם המצאו שם בשעה הראויה היא היא הסיודר.

וז"ל המאירי:

ושמא תאמר וכשיגיע מיהא לילה של כניסת שבת יהא שלחן מקדשו ליפסל באותה שעה מצד סידור שלא בזמן שהרי לילה אינו מחוסר זמן. אפשר להעמידה בשיקדים ויסלקהו קודם שיעריב שמשו עליו ויסדרנו למחר. ואף כשתמצא לומר שלא סלקו אין בכך כלום שמאחר שבשעת הסידור נסדר שלא כמצותו אין זה אלא כמי שסדרו הקוף אלו סידרו בליל כניסת שבת היה ראוי לומר כן ר"ל שלילה אין מחוסר זמן והיה השלחן מקדשו ליפסל אבל מאחר שהסידור היה בשעה שאין הסידור עושה כלום אף כשהוא מניחו לשם אינו עושה כלום עד שיגיע זמן סידורו.

מבואר דבאמת לילה אינו מחוסר זמן אבל מכי מטי בי שמשי לא יתקדש ונעשה כמי שסדרו הקוף, דכיון דאין הלילה עיקר זמנו, כשנכנס ללילה בהנחה בפסול לא ישתנה חלותו להפסל במה שהוא מונח שם. וכשיכנס לזמנו יתקדש. אבל בהנחה מתחילה בלילה שפיר מיפסל בהכי. עוד הוסיף המאירי "וזה של לחם הפנים אין זמנו היום כלל ולא עד השבת ולא

נפסל כלל שלא היה עליו שם לחם הפנים עד השבת ואותו זמן שיחול עליו שם לחם הרי היא כאלו נסדר באותה שעה וסידור בזמנו הוא ויניחנו עד שבת הבאה". וא"כ אין להקשות היאך יסודר שוב בשבת בלא שום מעשה, דהא באמת מה שהוא מונח שם כשיגיע זמנו הוא הסידור. ואפשר דס"ל כדברי המאירי, או אפשר שבאמת לא קיים המצוה, אבל אין בזה חסרון לענין קידוש הלחם והקטרת הבזוכים, דאין הקטר הבזוכין צריך "מצות סידור" אלא לחמים מקודשים.

סיכום

העולה מסוגין:

- א. פליגי התוס' עם שאר הראשונים אי מיירי בהוקדש המנחה בכלי ביום.
- ב. פליגי כל בעלי התוס' ביומא אתוס' דמנחות אי באמת שייך לומר דהוקדמה זמן השריפה בקמיצה בלילה. ופליגי אי קמיצת לילה חשיב כלום.
- ג. פליגי רש"י ותוס' אי "קידוש כלי" כאן ר"ל קידוש הקומץ בכלי או קידוש המנחה. והעלתי דנ"ל דתו"י ורא"ש וריטב"א ורמב"ם ס"ל כרש"י.
- ד. ביארנו לרש"י וגם לתוס' ישנים דשם מנחה הוקבע בקמיצה, וקדושת קרבן הוקבע בשימה בכלי. וא"כ מקולא לחומרא, תוס' במנחות לא חשיב קמיצה בלילה לכלום. בעלי תוס' דיומא ס"ל דחשיב הוא לאקדומיה עידן שריפתו. רש"י ס"ל דקמיצה לא חשיב לאיפסולי אלא בקמיצה גמורה, דהיינו שימה בכלי. והעלנו דאפשר דרש"י ס"ל דקמיצת לילה לא חשיב אלא אם עשה כל עבודת הקמיצה.
- ה. דחינו דברי הבועז מעילה פרק ב' שא"צ קמיצה מכלי שרת בשתי ידיים.
- ו. כתבנו דאפי' לרש"י דלא חשיב קידוש כלי, אם הקידוש בכלי הוא עבודה כמו סידור לחם הפנים שפיר קדיש, לפחות לפסל.
- ז. הערנו דלילה אינו מחוסר זמן דהכא אינו דומה ללילה אינו מחוסר זמן דכוליה תלמודא.
- ח. הערנו דאין הכרע למסקנת הסוגיא אם כ"ש מקדש שלא בזמנו.
- ט. כתבנו ג' טעמים דלא אמרינן נעשה כמי שסדרו הקוף בקידוש מנחה בכלי בלילה.
- י. כתבנו ב' טעמים לקידוש הלחם בזמן הראוי למצוה ולא כשסדרו בימים לפני השבת.